

Літэратура

1. Галанов, Б. Живопись словом. Портрет. Пейзаж. Вещь / Б. Галанов. – М. : Советский писатель, 1974. – 343 с.
2. Иванов, А. В. Географ глобус пропил / А. В. Иванов. – М. : Издательство АСТ: Редакция Елены Шубиной, 2016. – 448 с.
3. Хализев, В. Е. Теория литературы: учебник / В. Е. Хализев. – М. : Высшая школа, 2004. – 405 с.

A. V. Dudka

Lugansk National University named after Taras Shevchenko
e-mail: anastasiya_vladimirovna@mail.ua

Landscape as a means of psychological characterization of the character in the A. Ivanov's novel "A Geographer Who Drank a Globe Away"

Keywords: landscape, psychological characteristic, contrast, parallelism, "superfluous man".

The article analyzes the function of the landscape in the A. Ivanov's novel "A Geographer Who Drank a Globe Away". Particular attention is paid to the role of the landscape in revealing the state of mind and worldview the main character of the novel.

А. М. Дулаў, Ю. У. Дулава

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава
e-mail: dulov_78@mail.ru; jul_dulova@mail.ru

УДК 811.161.3'373:535:821.161.3-3

Люксонімы ў аповесці Уладзіміра Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха”

Ключавыя словы: светлавая лексіка, люксонім, мастацкая задума, партрэтная характарыстыка, пейзаж.

Вызначана роля люксонімаў у раскрыцці мастацкай задумы ў аповесці Ул. Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха”. Здзейснены колькасны аналіз светлавой лексікі ў разрэзе часцін мовы, а таксама высветлена значэнне люксонімаў у стварэнні вобразаў герояў, апісаннях прыроды і інтэр’ераў.

У 2020 г. адзначаецца 90-годдзе з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча (1930–1984) – класіка беларускай літаратуры, стваральніка высокакаснай гістарычнай прозы. “Гэта проза вызначаецца рамантычнай акрыленасцю і жыццёвай дакладнасцю, мастацкай культурай і патрыятычным пафасам, надзвычайнай пазнавальнасцю і гуманістычным зместам” [2, 3]. Творы пісьменніка адкрываюць чытачу сапраўдную беларускую мінуўшчыну – велічную, гераічную і ў той жа час трагічную, абуджаюць нацыянальную самасвядомасць. Аднак Ул. Караткевіч быў не проста пісьменнікам-гісторыкам, бо ў сваіх кнігах заўсёды шукаў тыя масткі, што лучаць дзень сённяшні з днём мінулым. У гэтых адносінах не з’яўляецца выключэннем гістарычна-дэтэктыўная аповесць “Дзікае паляванне караля Стаха”, якая пастаноўкай “вечных” пытанняў набліжаецца да твораў сацыяльна-філасофскіх.

“Мастацтва ўспрымаецца не адным толькі розумам, але пачуццямі, асацыяцыямі, рэфлексамі, цэлым комплексам вельмі складаных адчуванняў, іншы раз падсвядомых.

Тым яно для чалавека і каштоўна, што выклікае ў ім высокую хвалю духоўнага жыцця, дзе ёсць усё – ад непасрэднай логікі да ценю ўспамінаў” – пісаў рускі савецкі паэт і пісьменнік І.Л. Сяльвінскі [4, 110]. Такого ўздзеяння на чытача кожны аўтар дасягае пры дапамозе моўных сродкаў. Слова, якія найбольш адпавядаюць творчай задуме пісьменніка, могуць з’яўляцца ў час працы над творами з падсвядомасці спантанна, інтуітыўна, або падбіраюцца адмыслова.

Аповесць “Дзікае паляванне караля Стаха” багатая на светлавую лексіку. Пад светлавой лексікай у лінгвістыцы разумеюць словы, якія маюць значэнне наяўнасці або адсутнасці святла. Для абазначэння адпаведных лексічных адзінак прыняты тэрмін “люксонім” (ад лац. lux – святло, грэч. опута – імя). На жаль, у айчыннай лінгвістыцы няма даследаванняў, прысвечаных дадзенаму аспекту мовы твораў Ул. Караткевіча і “Дзікага палявання караля Стаха” ў прыватнасці. Ды і прац аб ролі светлавой лексікі ў творах беларускіх пісьменнікаў увогуле няшмат. Адною з важнейшых з’яўляецца манаграфія вядучага адмыслоўца ў дадзенай праблеме Ю.М. Бабіча “Колеравая і светлавая эстэтыка ў мове твораў Якуба Коласа” (2002) [1]. Акрэсленая вышэй акалічнасць падкрэслівае актуальнасць абранай намі тэмы.

Мэта працы – вызначыць ролю люксонімаў у раскрыцці мастацкай задумы ў аповесці Ул. Караткевіча “Дзікае паляванне караля Стаха”.

Агульная колькасць люксонімаў у тэксце твора – 267 (падлічана намі – *аўт.*). Пры гэтым прыкладна аднолькавы лік уласнасветлавой лексікі і словаў, якія абазначаюць адсутнасць святла. Нязначна пераважае лексіка апошняй групы – 50,2%. Гэта, на нашу думку, сведчыць пра імкненне Ул. Караткевіча стварыць у аповесці атмасферу змрочную, таямнічую, у нечым нават жахлівую. Уласнасветлавая лексіка складае 49,8% ад агульнай колькасці люксонімаў. Звычайна гаворка ідзе пра невялікі няпэўны агенчык, святло якога супрацьпастаўляецца навакольнай цемры. Акрамя гэтага, наяўнасць значнай колькасці ўласнасветлавых словаў выяўляе, верагодна, аптымістычнае светаўспрыманне аўтара.

Звычайна ў творах мастацкай літаратуры абсалютную большасць люксонімаў складаюць прыметнікі. “Дзікае палявання караля Стаха” ў гэтым сэнсе можа лічыцца выключэннем, бо паводле прыналежнасці да розных часцін мовы па частотнасці ўжывання люксонімы-прыметнікі (34,1%) толькі крыху пераважаюць над назоўнікамі (33,7%).

Значная колькасць светлавых назоўнікаў выкарыстана ў апісаннях памяшкання і пейзажу (дамінуе лексіка, якая абазначае адсутнасць святла) і ў партрэтнай характарыстыцы (галоўным чынам уласнасветлавая лексіка). Напрыклад: 1) “Мы сядзелі некаторы час моўчкі; камін дагараў, і *цёмра* пасялілася па кутах вялізнай залы...” [3, 348]; 2) “І зноў зялёны *змрок* алеі” [3, 345]. 3) “Найбольш вартымі ўвагі на гэтым жоўчым, прыгожым твары былі вялікія чорныя вочы з вадкім *бляскам*, але такія безжыццёвыя, што рабілася нікавата” [3, 371]. 4) “І ўсе яны ў мясячным *сяйве* былі на адзін твар: як быццам сама гэта зямля адначасова нарадзіла іх” [3, 482].

Наяўнасць у творы значнай колькасці люксонімаў-назоўнікаў абумоўлена тым, што асноўнай граматычнай катэгорыяй гэтай часціны мовы з’яўляецца прадметнасць, а менавіта яна “дае магчымасць чытачу ўявіць любую з’яву, працэс, якасць, прымету, нават дзеянне, пра якія ідзе гаворка ў творы, у выглядзе асобнай субстанцыі – наглядна, зрокава, адчувальна” [5, 99].

У падлік люксонімаў-назоўнікаў не ўключаны антрапонім *Свеціловіч*, які з’яўляецца адным са сродкаў характарыстыкі персанажа і сустракаецца ў “Дзікім паляванні караля Стаха” 77 разоў, бо ён не належыць да светлавой лексікі. Аднак этымалагічная сувязь з люксонімам “святло” тут відавочная: 1) “Я ўсміхнуўся яму, і ён, як быццам толькі і чакаў гэтага, падышоў да мяне вялікімі і плаўнымі крокамі, працягнуў мне руку: – Прабачце, я без цырымоній. Андрэй *Свеціловіч*” [3, 380]. 2) “І прыпомніліся мне словы *Свеціловіча*: “Прыпаўзу да яе ног і памру” [3, 389]. 3) “Вы

павінны мне прабачыць, я чула вашу размову са *Свеціловічам*, чыстай, добрай душой...” [3, 409]. 4) “Магчыма, гэта ён страляў у мяне, забіў *Свеціловіча* і выдраў аркуш з часопіса” [3, 454].

Прозвішча “Свеціловіч” не проста называе персанажа, а характарызуе яго унутраную сутнасць, маральныя якасці. Яно служыць дапаможным сродкам стварэння запамінальнага, жывога вобраза героя-ідэаліста, шляхціца-нарадавольца, рэвалюцыянера-рамантыка, які шчыра ўпэўнены, што гвалтоўным шляхам можна стварыць справядлівае грамадства. Герой узнімаецца на барацьбу з “дзікім паляваннем”, аднак ідэалізм прыводзіць яго да гібелі. Магчыма, гэтым аўтар хацеў паказаць нежыццёвасць ідэй Свеціловіча.

Як было адзначана вышэй, люксонімы-прыметнікі складаюць 34,1% ад агульнай колькасці. Яны шырока выкарыстаны ў пейзажнай і партрэтнай характарыстыках. Большая іх частка – словы, якія абазначаюць адсутнасць святла: 1) “І ноч гэтая была *цёмная*, як сажа, я не бачыў нават сваіх пальцаў і толькі па паштурхванню вазка здагадаўся, што мы яшчэ едем” [3, 327]. 2) “Я не паспеў далёка адысці *змрочнай* аляей, як пабачыў белую постаць, якая палахліва рухалася мне насустрач” [3, 425]. 3) “*Цьмяныя* цені коннікаў беглі ад дарогі наўскос да дрыгвнiстай лагчыны” [3, 402]. 4) “А дваццаць першы скакаў наперадзе, не матляючыся ў сядле, вочы яго закрываў нізка насунуты капялюх з пяром, твар быў *змрочны* і бледны, вусны падціснуты” [3, 402–403].

Ужыванне ў аповесці люксонімаў-прыметнікаў звязанае з іх агульнымі ўласцівасцямі, якія “даюць магчымасць выражаць разнастайныя па сваёй эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўцы прыметы і якасныя рысы прадметаў і з’яў” [5, 114]. Характэрна тое, што значная частка выкарыстаных у “Дзікім паляванні караля Стаха” светлавых прыметнікаў утворана шляхам ад’ектывацыі. Многія прыметнікі выступаюць у ролі мастацкіх азначэнняў-эпітэтаў.

23,9% ад агульнай колькасці люксонімаў складаюць у творы дзеясловы. Яна надаюць апавяданню экспрэсію, дынамізм, узмацняюць зрокавасць. Люксонімы гэтай часціны мовы прадстаўлены найбольш разнастайна, у першую чаргу ў апісаннях пейзажу. Пераважная іх большасць адносіцца да ўласнасветлавой лексікі: 1) “Мокрыя сэрцападобныя лісты, яшчэ зусім зялёныя, цьмяна *блішчалі*, з іх падалі празрыстыя кроплі, і куст плакаў” [3, 414]. 2) “Разв’яваліся па ветры грывы, твань ляцела з-пад капытаў, і зорка *гарэла* над галовамі коней” [3, 496]. 3) “Праменні вялізнага чырвонага месяца *асвятлялі* часам, прабіваючы хмары, зямлю, наўскос падалі паміж чорнымі стаўбурамі дрэў” [3, 467]. 4) “Разв’яваюцца грывы, балотныя агні *ззяюць* пад нагамі коней” [3, 361]. 5) “Месяц слаба *свяціў* на верас” [3, 360]. 6) “Месяц плыў над балотамі, *мільгацелі* там нейкія блакітныя іскры...” [3, 483].

Нязначная колькасць люксонімаў належыць да такіх часцін мовы, як прыслоўе (6,4%), дзеепрыметнік (1,5%), дзеепрыслоўе (0,4%): 1) “На сцежцы было зусім *цёмна* ад дрэў, і таму, калі яны амаль бязгучна прамчалі паўз мяне, я не змог разгледзець іх” [3, 404]. 2) “Я падышоў да дома Дубатоўка толькі ў прымерку, калі вокны яго былі яскрава *асветлены*” [3, 390]. 3) “Недзе далёка-далёка бліснуў агеньчык і, сарамліва *паміргаўшы*, згас [3, 441]”.

Люксонімы шырока скарыстаны Ул. Караткевічам для партрэтнай характарыстыкі дзеючых асоб, перадачы іх эмацыянальнага стану, а таксама ў апісаннях прыроды і памяшканняў.

Выкарыстанне люксонімаў у партрэтнай характарыстыцы – для апісання знешняга выгляду персанажа, яго твару, фігуры, адзення, манеры паводзіць сябе – дапамагае падкрэсліць адметныя рысы герояў, выявіць аўтарскае стаўленне да іх. Вось, напрыклад, агульная характарыстыка шляхты, якая даецца галоўным героем – Беларэцкім: 1) “Палілі печкі, выкладзеныя галандскай кафляй, пашчапанымі ўламкамі бяспэчнай беларускай мэблі сямнаццатага стагоддзя, сядзелі, як павукі, у сваіх халодных пакоях,

гледзячы ў бязмежную навакольную *цемру* праз акно, па шыбах якога сцякалі наўскос флатыліі кропель “ [3, 324]. 2) “Я бачыў замасленыя твары, якія галантна ўсміхаліся, бачыў вусны, якія цягнуліся да рукі гаспадыні. Калі яны нахіляліся, *святло* падала зверху і насы здаваліся надзіва доўгімі, а раты праваленымі” [3, 369]. Прыведзеныя мікракантэксты з’яўляюцца яскравымі прыкладамі выяўлення праз люксонімы крытычнага стаўлення героя, а пэўна і аўтара да шляхты. Асабліва цікавым з’яўляецца мікракантэкст 1. Назоўнік “цемра” тут, на наш погляд, сімвалізуе духоўнае выраджэнне шляхціцаў.

У апісанні твару Вароны пісьменнік падкрэслівае “вялікія чорныя вочы з вадкім *бляскам*, але такія бязжыццёвыя, што рабілася нікава” [3, 371]. І чытач з насцярогай ставіцца да гэтага героя.

Выключную ролю адыгрываюць люксонімы ў стварэнні станоўчага вобразу Свеціловіча: 1) “Ён усміхнуўся шырокай белазабай усмешкаю, такой *яснай* і добрай, што твар адразу зрабіўся гоным” [3, 380]. 2) “Я ўсміхнуўся ад раптоўнага замілавання да гэтага хлапчука з адвертым і *ясным* тварам...” [3, 381]. 3) “А Свеціловіч усё вагаўся. Пасля ўзняў свае *светлыя* вочы” [3, 436]. 4) “І сапраўды, нейкая прага жыцця і імкненне да самаахвяравання былі ў гэтым прыгожым твары, у тонкіх, продкі-паэты казалі б “лілейных” руках, у стройнай прыгожай шыі, цвёрдых карых вачах з доўгімі вейкамі, але з металічным *бляскам* у глыбіні” [3, 438–439]. Заўважаецца супярэчлівасць між мікракантэкстамі 3 і 4. Магчыма Ул. Караткевіч памыліўся, гаворачы пра колер вачэй героя. Аднак нам падаецца больш дарэчным іншае тлумачэнне: калі персанаж бываў ахоплены высокімі пачуццямі, у яго вачах паяўляўся бляск, праз што яны пэўным чынам святлелі.

У партрэтнай характарыстыцы Надзеі Яноўскай аўтар звяртае ўвагу чытача на адзенне гераіні. Гэтае апісанне нельга ўявіць без светлавой лексікі, бо адразу ж губляецца яго зрокавасць: 1) “Яна была ў сярэдневяковай жаночай вопратцы: сукня, на якую пайшло пяцьдзесят локцяў залацістага варшанскага атласу, паверх яе другая, белая з блакітнымі, *адліваючымі срэбрам*, разводамі і шматлікімі разрэзамі на рукавах і падоле” [3, 384]. 2) “Стан яе, тонкі і гнуткі, трошкі хістаўся пад маёй рукою, веяў яе вэлом, *жарам успыхвала* сукня, калі мы траплялі ў *водбліск* каміннага полымя, рабілася блакітнай, калі мы траплялі ў *цемру*” [3, 388]. 3) “Блакітная Жанчына плыла. Вось яна ў сваім дзівосным блакітным уборах, які *зіхацеў пераліўчатымі хвалямі* пад *туманным святлом* месяца, выплыла на сярэдзіну пакоя, выцягнула рукі, мацаючы імі паветра” [3, 498]. У мікракантэксте 1, 2 мы бачым рэалізацыю светлавога значэння апісальным шляхам. Канцэнтрацыяй люксонімаў у мікракантэксте 3 Ул. Караткевіч, на нашу думку, імкнецца выклікаць у чытача адчуванне трывожнасці.

Значная частка люксонімаў ужыта пісьменнікам пры апісанні “дзікага палявання” і тых мужыкоў, якія яго перамаглі і знішчылі: 1) “... мала ў каго не разрывалася сэрца, калі бачыў ён на балотах *змрочныя* цені коннікаў” [3, 361]. 2) “З боку пушчы па пустках рухалася нейкая *цёмная* маса, давалі вялікая і рухавая” [3, 402]. 3) “*Цьмяныя* цені коннікаў беглі ад дарогі наўскос да дрыгвяністай лагчыны” [3, 402]. 4) “І ўсе яны ў месячным *сяйве* былі на адзін твар: як быццам сама гэта зямля адначасова нарадзіла іх” [3, 482]. 5) “Мужыкі ў вывернутых кажухах і з віламі ў руках стаялі вакол дома, залітыя чырвоным трывожным *святлом*” [3, 497]. У мікракантэкстах 1–3 словы, што абазначаюць адсутнасць святла, выкарыстаны непасрэдна для характарыстыкі “дзікага палявання”. Уласнасветлавая лексіка ў мікракантэкстах 4, 5 дапамагае стварыць адпаведную карціну. Цікава, што вобразы ні ў першым, ні ў другім выпадку не канкрэтызуюцца. Аўтар стварае пэўныя абстрактныя катэгорыі, якія сімвалізуюць дабро і ліха.

Люксонімы, якія маюць значэнне адсутнасці святла, ужыты пры апісанні твара “караля Стаха”: 1) “А дваццаць першы скакаў наперадзе, не матляючыся ў сядле, вочы яго закрываў нізка насунуты капялюх з пяром, твар быў *змрочны* і бледны, вусны

падціснуты” [3, 402–403]. 2) “І твар караля. Ён быў зусім спакойны, *безжыццёва-змрочны*, сухі і зусім-зусім шэры, як туман” [3, 363]. Асаблівую цікавасць выклікае мікракантэкст 2. Ён уяўляе сабой адзіны ў творы індывідуальна-аўтарскі светлавы кампазіт, складанае слова, адна з асноў якога належыць да несветлавой лексікі. Гэты кампазіт мае ўзмоцненую адмоўную эмацыянальна-экспрэсіўную афарбоўку.

Побач з партрэтнай характарыстыкай важнае месца ў аповесці займае паказ адчуванняў, перажыванняў, пачуццяў персанажаў. Зрабіць падобныя апісанні вобразнымі, дынамічнымі, экспрэсіўнымі аўтару дапамагаюць люксонімы: 1) “Я паглядзеў на яе і пабачыў вочы, якія *блішчэлі* ад нявыплаканных слёз” [3, 388]. 2) “Вочы яе, *прамяністыя* і ціхія, *заблішчэлі* раптам” [3, 409]. 3) “І тут вочы яе *заіскрыліся* такім абурэннем, такім невыказным дакорам, што я адчуў сябе апошнім мярзотнікам...” [3, 338]. 4) “Вочы *заіскрыліся*, ніжняя губка трошкі выдалася наперад” [3, 376]. 5) “Вось узняла галаву, пабачыла мяне, і якім мілым, цёплым агнём *заззялі прамяністыя* вочы” [3, 456]. 6) “... вочы *спалахнулі* нядобрым полымем: – Заўтра нарэшце прывяду мужыкоў” [3, 473]. 7) “Нябога была б, можа, і нядрэнная сабою, каб не гэты ўстойлівы *цёмны* жах” [3, 351]. 8) “Твар Дубатоўка, *змрочны* і суровы, выплыў аднекуль, бы з туману” [3, 399]. З прыведзеных прыкладаў бачна, што эмацыянальны стан герояў праяўляецца, галоўным чынам, праз апісанне вачэй (мікракантэксты 1–6). У мікракантэкстах 1–2 і 3–4 прадстаўлены выпадкі, калі адны і тыя ж люксонімы-дзеясловы выражаюць супрацьлеглыя пачуцці галоўнай гераіні: смутак і весялосць, абурэнне і захапленне.

Незначная колькасць люксонімаў ужыта ў творы пры апісанні жывёлаў (6 выпадкаў): 1) “Тут ваўкі... ваўкі з *палаючымі* вачыма” [3, 340]. 2) “І ўпаў пан Раман, і адчуў жах смяротны, бо звер, *палаючымі* вачыма глядзеў у твар яго...” [3, 358]. 3) “І *гарэлі* вочы коней, і людзей, і гепардаў” [3, 361]. 4) “Гэта былі сапраўдныя палескія дрыкганты... Усе ў палосах і плямах, як рысі або леопарды, з белымі ноздрамі і вачыма, якія *адлівалі* ў глыбіні чырвоным *агнём*” [3, 485]. 5) “Коні ляцелі ў ноч, і слабы месяц *асвятляў* іхнія доўгія грывы...” [3, 360]. 6) “... і балотныя агні *гараць* на лбах коней” [3, 367]. Характэрна, што тут выкарыстоўваецца толькі ўласнасветлавая лексіка. Мікракантэксты 1–4 апісваюць вочы жывёл.

Пэўнае ідэйна-мастацкае значэнне мае пейзаж. Ён выконвае ролю апісання месца дзеяння, абстаноўкі ў якой адбываюцца падзеі, можа выяўляць думкі, настроі, пачуцці, паражыванні аўтара або герояў (адпавядаць ім ці знаходзіцца ў кантрасце з імі). Пейзажныя апісанні арганічна ўваходзяць у вобразную сістэму “Дзікага палявання караля Стаха”, з’яўляюцца важным сродкам мастацкай выразнасці.

Значная колькасць люксонімаў выкарыстана Ул. Караткевічам у пейзажнай характарыстыцы: 1) “Была ўжо глыбокая ноч, месяца не было відаць за хмарамі, але нейкае няпэўнае, хварабліва-шэрае *святло* залівала пусткі” [3, 401]. 2) “Недзе *бліснула* нясмелая асенняя маланка” [3, 327]. 3) “Усё гэта рабілася ў поўным маўчанні, і мёртвая халодная зорка *гарэла* над іхнімі галавамі” [3, 467]. 4) “Поўны месяц *заліваў* тарфяныя балаты, пусткі, парк Балотных Ялін блакітным *срэбрам* і далёка-далёка *блішчэў* у акенцы нейкай самотнай хаты” [3, 481]. 5) “Тры вялізныя хвоі ўжо вымалёўваліся над чэзлымі хмызамі, а над імі была такая *цёмра*, такое *змрочнае* неба...” [3, 447]. 6) “Ноч. Зоры. Першабытны *змрок* лясоў” [3, 326]. 7) “Зарослая травой алея, паабапал якой стаяў *змрочны*, як лес, парк, давяла мяне да агароджы” [3, 390]. 8) “... над раўнінаю цягнуўся *прысмерак*...” [3, 327]. З прыведзеных прыкладаў выяўляецца асноўная тэндэнцыя: пісьменнік стварае з дапамогай светлавой лексікі змрочную атмасферу мясцовасці каля Балотных Ялін. Гэта выклікае адпаведныя пачуцці ў чытача. Найбольш цікавымі нам уяўляюцца спалучэнні назоўніка “ноч” з усласнасветлавымі прыметнікамі: 1) “А ўначы паехалі яны на паляванне, бо ночы стаялі *светлыя*...” [3,

358]. 2) “І ноч была *светлаватая*” [3, 362]. 3) “Ноч была трохі *святлейшая*, ніж заўжды” [3, 467].

У гэксце даволі шмат люксонімаў, ужытых пры апісанні сцэн, якія адбываюцца ўнутры пэўнай пабудовы. Безумоўная перавага застаецца за назоўнікамі, што, на наш погляд, дазваляе пісьменніку стварыць больш зрокавыя і наглядныя карціны: 1) “Малы Чалавек хлопнуў сябе па лбе і знік у *цемры*, куды не даставала *святло* далёкай свечкі” [3, 479]. 2) “*Успышка азарыла* пакой” [3, 398]. 3) “... свечка за павароткай калідора, якая *гарэла* ўсю ноч, хоць *цьмяна*, але *асвятляла* калідор, ды і ў акно ліўся няпэўны шэры *водбліск*” [3, 478]. 4) “Магло б здацца, што тут ніхто не жыве, каб не *палалі* ў вялізным каміне дровы і не залівалі няпэўным, мігатлівым *святлом* усю гэтую карціну” [3, 332]. 5) “Зноў *цемра* агарнула куты залы, у якой яшчэ, здавалася, жылі гукі музыкі і смех” [3, 388]. 6) “Вялізныя *змрочныя* залы з траскучым паркетам, *змрок* па кутах, вечная пройма, пах пылу і мышэй...” [3, 335]. Канцэнтрацыяй светлавых лексем у мікракантэкстах 1, 2, 3, 4, 6 дасягаецца ўзмоцненая ўздзеянне на пачуцці чытача.

Такім чынам, светлавая лексіка адыграла значную ролю ў раскрыцці мастацкай задумы аўтара. Менавіта люксонімы спрыяюць у творы стварэнню атмасферы трывожнасці і таямнічасці, а таксама вобразаў герояў. Асабліваць мовы аповесці – амаль аднолькавая колькасць уласнасветлавой лексікі і люксонімаў, якія абазначаюць адсутнасць святла, што відавочна, падкрэслівае барацьбу святла і цемры / дабра і ліха. Яшчэ адна характэрная рыса – нязначная перавага люксонімаў-прыметнікаў над назоўнікамі.

Люксонімы шырока прыменены Ул. Караткевічам у партрэтных характарыстыках і пры перадачы эмацыйнага стану персанажаў (пераважна праз апісанне вачэй), у апісаннях прыроды і інтэр’ераў. Звяртае на сябе ўвагу ўжыванне ў якасці сродку характарыстыкі персанажа яго прозвішча *Свеціловіч*, якое не належыць да светлавой лексікі, але этымалагічна звязана з люксонімам “святло”.

Літаратура

1. Бабіч, Ю. М. Колеравая і светлавая эстэтыка ў мове твораў Якуба Коласа : манаграфія / Ю. М. Бабіч. – Віцебск : УА «ВДУ імя П. М. Машэрава», 2002. – 127 с.
2. Верабей, А. Жывая павязь часоў : Нарыс творчасці Ул. Караткевіча / А. Верабей. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – 119 с.
3. Караткевіч, У. С. Збор твораў : у 25 т. Т. 4 : Аповесці ; Легенда. Канец 1940–х – 1958 / У. С. Караткевіч ; [падрыхт. тэкстаў і камент. А. Вераб’я і П. Жаўняровіча] ; рэд. тома В. Іўчанкаў. – Мінск : Мастацкая літаратура, 2013. – 861 с.
4. Сельвинский, И. Студия стиха / И. Сельвинский. – М. : Советский писатель, 1962. – 345 с.
5. Цікоцкі, М. Я. Стылістыка беларускай мовы : вучэб. дапам. / М. Я. Цікоцкі. – 2-е выд., перапрац. і дап. – Мінск : Універсітэцкае, 1995. – 294 с.

A. Dulau, Yu. Dulava

Vitebsk State University named after P. M. Masherov
e-mail: dulov_78@mail.ru; jul_dulova@mail.ru

Luxonyms in Uladzimir Karatkevich’s novel “King Stakh’s Wild Hunt”

Key words: luxonym, creative idea, portrait characteristic, landscape.

The role of luxonyms in disclosure of creative idea in Uladzimir Karatkevich’s novel “King Stakh’s Wild Hunt” is determined. The quantitative analysis of luxonyms is conducted, and their importance in the creation of images of characters, description of nature and interior is identified.